

ПРИДЕСНЯНСЬКА КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

ТАКЕ ПОТРІБНЕ ВИДАННЯ

М. ТКАЧ. Н. ДАНИЛЕВСЬКА. КЛЕЧАЛЬНИЙ МІСТ. К. 1995. — С. 191.

Українська народознавча наука збагатилася ще одним вкрай потрібним виданням, яке в повній мірі слугуватиме не лише слухачам навчальних закладів, а й вченим — дослідникам, фольклористам, етнографам, учителям, гуртківцям, всім, кому не байдужі етнокультурні реалії України в минулому і сучасному.

Оманливо-приваблива назва цієї книги має інше, не романтико-етнографічне, а глибинно-дослідницьке спрямування. Вона неординарно скомпонована, порушує питання світобачення у наших пращурів, відрізняється аргументованими тлумаченнями обсягів і глибини їх знань у сфері міфологічного, потаємного від людського ока, що і нині становить неперехідний інтерес до одвічного філософського: «Хто ти, людино?».

Автори, вільні від пут ідеологічної цензури, яка останнє сімдесятиріччя пильно стояла на сторожі утвердження «нового способу життя» і фактично поставила шлагбаум науковим дослідженням в цьому напрямку (за царату існувала міфологічна та історико-порівняльна школи), пішли далі своїх попередників. Їх система дослідження — духовне буття народу в світі астральної природи міфа.

Комплекс наступу на українознавство спрацював, як бачимо, індуктивно: руйнівна робота тоталітаризму, виконана у сфері народної культури, об'єктивно торкнулася дослідників. Вони залучили до аналізу праці вітчизняних учених, літописи. Не обминули і народних джерел: пісень, казок, звичаїв, обрядів, вірувань, «в яких під нашаруванням пізніших віків скриваються подробиці віддаленої давнини». (Я. Головацький, «Очерк старословянського баснослов'я или мифологии». — Л. 1860. С. 104), і таким чином дали відповідь на питання: «Що робилося? Як робилося? Що зробимо далі в цій галузі знання». Читацькому загалу нашої області, окрім означеного, до душі припадуть цілі жмутки народнопоетичних шедеврів. Записані на Чернігівщині в різні періоди дореволюційної доби, вони слугують фактичним матеріалом досліджуваного.

У колядках мовники знайдуть відповіді, чому саме «кінь» «грає під молодцем», звідкіля назва «ополон». Чи кожному зрозуміла сутність замовляння, яке побутує і досі: «Іди, іди, дощику, — зварю тобі борщичку, у новому горщику. Тобі каша, а нам борщ, щоб густіший падаз дощ»? Слова «каша» і «борщ» обрядові. Така страва подавалася Макоші і Перуну (перша — богиня землі й родючості, Перун — володар во-

гну небесного, що запліднює землю). Але Макоша це та, що творить (пряде, тче, шиє тощо). Вона володарка священних таємниць буття...

Цілком доречні в книзі екскурси в грецьку, індійську міфології. У кожному такому випадку автори прагнуть розкрити національні особливості означуваного явища. Майже весь матеріал вперше в такому обсязі вводиться в науковий обіг.

Народнопоетичні пласти Чернігівщини ожили в книзі суттєвим значенням. Видання, безперечно, дасть потужний імпульс для подальшої збирацької роботи цих скарбів, стане підручним матеріалом для педагогів при відсутності спеціальних тлумачних словників у галузі міфології. Але знову, мабуть, для малочисельної аудиторії: тираж його надзвичайно малий. Не можна, мабуть, не погодитись з національно-нігілістичними підходами у нашому книгодрукуванні.

Леонід ДМИТРЕНКО.

ПРО НАШИХ ЗЕМЛЯКІВ

В цей час, коли майже повністю спорожніли полиці книжкових крамниць, коли особливо відчувається дефіцит видань з історичної, краєзнавчої та літературознавчої тематики, добрим подарунком шанувальникам Чернігово-Сіверщини стала книжка шосткинського вчителя-краєзнавця Віктора Терлецького «З берегів Шостки» (Літературні пошуки і знахідки), що вийшла у сумському видавництві «Слобожанщина».

У книзі подані художньо-документальні нариси про відомих і маловідомих земляків, діячів української культури та освіти — М. О. Максимовича, М. В. Гербеля, К. Д. Ушинського, П. О. Куліша, Д. В. Марковича, братів Рклицьких, Ф. С. Ладухіна та інших. Всі ці люди мають найбезпосередніший стосунок до Чернігівщини.

Починається книжка з дуже цікавого нарису про історію створення Шосткинського порохового заводу, за яким іде розповідь про М. О. Максимовича. Уродженець Полтавщини, він завдяки своєму рідному дядькові І. Ф. Тимківському пов'язав свою життєву долю з Чернігівщиною, навчався у Цовгород-Сіверській гімназії. У нарисі є чимало свідчень про те, як земля сіверянська впливала на формування видатного вченого, подаються відомості про його талановитих родичів Тимківських.

У нарисі «Адресуйте так: Шостенський пороховий» мова йде про славного педагога Костянтина Ушинського, значна увага приділена життю його на хуторі Богданка, наводяться перші спроби простежити зв'язки педагога з родиною Гербелів. Цілком зрозуміло, що не міг автор залишити поза увагою і життя Костянтина у Новгороді-Сіверському, на Покровщині.

З Чернігівщиною пов'язане життя відомого фольклориста О. В. Марковича, його племінника Дмитра Марковича, що став письменником. Про цю талановиту людину розповідається в нарисі «Він жив для рідного краю». Приємно довідатись, що своє навчання Д. В. Маркович починав у Новгород-Сіверській гімназії (1859—1862), але за сімейними обставинами змушений був продовжувати його у Вологді. І все ж таки дитячі спогади Марковича про наш край значно вплинули на його твори та ввійшли до дуже цікавих «Заметок и воспоминаний об Афанасии Васильевиче Марковиче», де є чимало подробиць не лише про його дядька — відомого фольклориста, але й про деякі міста